

ОӘЖ 159.9

Абдуллина Гульнар Кабдышеитовна

аға оқытушы, Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті, Семей қ.
e-mail: kazguiu_pp@mail.ru

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯ ҒЫЛЫМЫНЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН ҚАЖЕТТІЛІГІ

Мақалада Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Жолдауының рухани жаңғырудағы маңызы мен қажеттілігі жан-жақты қарастырылған. Қоғамның гуманизациясына арналған психологиялық ғылымдар үлгісін жылдамдату және дамыту қажеттілігі сипатталған. Рухани жаңғырудағы психология ғылымының маңызы мен қажеттілігі ғылыми тұрғыдан ұтымды талданған.

Түйін сөздер: рухани жаңғыру, стресс, дағдарыс, интегративті психологиялық көмек көрсету.

В статье всесторонне рассмотрены необходимость и важность Послания президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева в духовном обновлении. Описана необходимость развития и модель ускорения психологической науки, посвященной гуманизации общества. С научной точки зрения проанализирована необходимость и важность психологической науки в духовном обновлении.

Ключевые слова: духовное обновление, стресс, кризис, интегративная психологическая помощь.

The necessity and importance of the Address of the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev in the spiritual renewal are comprehensively considered in the article. The necessity of development and the model of the acceleration of the psychological science dedicated to the humanization of society is described. From the scientific point of view, the necessity and importance of psychological science in spiritual renewal has been analyzed.

Keywords: spiritual renewal, stress, crisis, integrative psychological help.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың биылғы 2018 жылғы 10-қаңтарда «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» - атты жолдауында Елбасы адами капиталдың жаңғыруының маңыздылығын ерекшелей отыра, барлық жастағы азаматтарды қамтитын білім беру ісінде өзіміздің озық жүйемізді құруды жеделдетуді міндеттеді. Ал 2017 жылғы «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» - атты жолдауында еліміздің мықты, әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертетініміз туралы көзқарасын ортаға салды. Жолдаудың І-ші: «XXI ғасырдағы ұлттық сана туралы» бөлімінде «Жаңа тұрпатты жаңғыртудың ең басты шарты – сол ұлттық кодынды сақтай білу. Замана сұндырынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғы шарттарына айналдыра білу қажет» дей келе, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтардың санасын жаңғыртудың бірнеше бағыттарын атап көрсетті:

- Бәсекеге қабілет,
- Прагматизм,
- Ұлттық бірігейлікті сақтау,
- Білімнің салтанат құруы,
- Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы,
- Сананың ашықтығы.

Сананы жаңғыртуға бағытталған бағыттар бір-бірімен тығыз байланысты және бірін-бірі

толықтырады: «Нақты мақсатқа жетуге, білім алуға, саламатты өмір салтын ұстануға кәсіби тұрғыдан жетілуге басымдық бере отырып, осы жолда әр нәрсені ұтымды пайдалану – мінез-құлықтың прагматизмі деген осы. Бұл – заманауи әлемдегі бірден-бір табысты үлгі. Ұлт немесе жеке адам нақты бір межеге бет түзеп, соған мақсатты түрде ұмтылмаса, ертең іске аспақ түгілі, елді құрдымға бастайтын популистік идеологиялар пайда болады».

Қазақстан Республикасының президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» - атты жолдауына байланысты адам туралы білім жүйесі ретінде гуманитарлық ғылымның маңызы шексіз артуда, әсіресе психология ғылымының орны иеленеді, себебі психологиялық заңдылықтар адам әрекетінің барлық орталарын және біз қатысатын әлеуметтік процестерді қамтиды.

Осылайша, жолдаудан шығатын ең бірінші кезектегі тапсырмалардың бірі қоғамның гуманизациясына арналған психологиялық ғылымдар үлгісін жылдамдату және дамыту қажеттілігі табылады. Өкінішке орай, психологиялық ғылым осы күнге дейін біздің елде өзінің міндетті орнын тапқан жоқ, ал дамыған елдерде ол гуманитарлық білімнің приоритетті саласының бірі болып баяғыда – ақ қалыптасқан. Сондықтан, қазіргі уақытта азаматтарда көп он жылдықтар бойына жиналған сана стереотиптерін жеңу қажеттілігіне байланысты туындайтын маңызды психологиялық қиындықтардың болуы

таңқалатын жағдай емес. Осыған орай, психологиялық ғылым мен тәжірибе потенциалын қоғам мен білім беру үлгісін ғылыммен қамтамасыз етуге бағыттау қажет

Психология ғылымының әдіснамалық негізінде дәстүрлі (қалыптасқан немесе академиялық) бағыт және жаңа психологиялық ағымдар, мектептер, ойлар арасында психологиялық мәселелерді қарастыруда карама-қайшылықтар бар. Дәстүрлі академиялық бағыт әлеуметтік және биологиялық детерминизм (адам белсенділігінің байланыстылық себептері заңдылығын) мен ғылыми материализмнің позитивті парадигмаларына сүйенеді. Ал жаңа бағыттар мен мектептердің, әсіресе, қолданбалы бағыттардың әдіснамалық негіздері жоқ.

Қазіргі кезде көптеген психолог ғалымдар адам психикасын зерттеуде интегративті психологиялық көмек көрсету бағытын тиімді деп қарастыруда. Интегративті бағыт психологиялық жұмыста тұлғаның ресурстық мүмкіндіктеріне қарай қажетті психологиялық техникалар спектрін тәжірибелік әдістер арқылы қолдануды ұсынады.

Интенсивті интегративті психотехника (ИИПТ) 90-шы жылдардың басында Россияда әлеуметтік және жеке адам тұлғасы арасындағы көптеген проблемаларға байланысты қалыптасқан. Интенсивті интегративті психотехника тұтас психиканың төмендегі жүйелеріне әсер етеді:

- Физикалық және психикалық жүйе,
- Психикалық,
- Тұлғаның әлеуметтік-психикалық проблемаларын шешуге,
- Өзін-өзі өзектендіру проблемасын қалыпқа келтіру
- Тұлғаның “трансцендированиялық” (транс жағдайына ену) қажеттілігін қанағаттандыру.

Ғылыми – техникалық прогресс неғұрлым дамып жетілген сайын, дағдарыс жағдайлары мен психикалық проблемалар да көбеюде. Өмір сүру, тіршілік мәселелері күрделенген сайын психология ғылымы саласында да зерттеу мәселелері де күрделенуде, әсіресе, дағдарыс мәселесі.

Қазіргі кезде медицина, психология, әлеуметтану, саясаттану және т.б. ғылымдарды біріктіретін мәселе «дағдарыс». Дағдарыстың өзекті болуы қоғам дамуындағы әлеуметтік жағдайлар мен жалпы адами, қоғамдық факторлармен байланысты. Жалпы адами факторларға: әлемдегі антропогендік катастрофалар мен «соғыс-сойқындар», күнделікті өмірдегі (әсіресе, ақпараттар арқылы)

қатыгездік, зорлық, қинау, табиғи катаклизмалар (су тасқыны, жер сілкінісі, климаттық өзгерістер), психогендік (соғыс әрекеттері, бомба жарылыс, терроризм, криминалдық жағдайлар) және т.б. Дағдарыстық жағдайлардың шығуы мен туындауы мынандай себептерге байланысты:

- стрестік жағдайлар: әртүрлі деңгейлеріне қарай, өте күрделі жағдайларға дейінгі әсерлерден туатын стресс реакциялар (шок әсерінен туатын психикалық жарақат);

- бір жас кезеңінен екіншісіне өту (жаскезеңдік);

- тұлғалық жаңа өзгерістер кезеңіне өту (экзистенциалды дағдарыс).

Кез-келген адам өміріндегі дағдарыс жағдай - адам өміріндегі стресс. Сондықтан адам тіршілігінің барлық құрылымына әсер етеді. Ғылыми-техникалық прогресс ғасырындағы қазіргі қоғамда адам өте жиі психоэмоционалды әсерлерге ұшырайды, әлеуметтік шектеулер есебінен күрес немесе қашу реакциясын жүзеге асыра алмайды. Ағзада жинала беретін жағымсыз механизмдер қызметінің жемісі өзіндік реттеу механизмін бұзады, адамның биологиялық ырғақтарын істен шығарады. Кейінгі кезде үрейдің жоғары деңгейі генетикалық ақпарат құрылымына ДНҚ-ға әсер ететіні анықталды. Қазіргі қоғамда стресс (күйзеліс) деңгейінің жоғарылауы белен алып бара жатқан мәселенің бірі болып табылады. Стресс сезімдері қазіргі қоғамда адамдардың қорқыныш, мазасыздану, қауіп – қатердің төнуімен сипатталады. Жеке тұлғаның әлеуметтік бітім болмысы негізгі белгілері ортаға байланысты қаланбақ.

Қоршаған әлеуметтік ортамен күнделікті қарым – қатынасқа түсу барысында адамдар бір – біріне әртүрлі ықпал етіп, әсерлер алады. Олардың жағымды, жағымсыздығына қарай ішкі жан дүниеміз жауап қайтарады. Жүйкелік-психикалық эмоционалды қозу – стресс деп анықталған. Стрестің деңгейлеріне қарай, психикаға әсері де әртүрлі: физиологиялық және психикалық.

Стреске ұшырамайтын адам жоқ және одан қорғану мүмкін емес. Сондықтан адамның қалыпты психикалық дамуы үшін стрестің ықпал ету деңгейі бар. Стрессорлардың белгілі әсерінен туындаған стрестік реакция белсенділік деңгейінің өзгеруіне әкеледі. Стрестің адам ағзасына жағымды және жағымсыз (дисстресс) әсерлері бар. Стрестік реакцияның қажетті деңгейі организмге қажетті белсенділікті қамтамасыз ететін гомеостаз күйін тудырады.

Стресс ағзаның әртүрлі әсерлеріне қайтарған

жауабын түсіндіретін ұғым ретінде қарастырылады. Қазіргі кезде стресті ағзаның тіршілігіне қауіп төндіретін және сол себептен бейімделуге қажетті қалыпқа келу реакциясы деп қарастыруды ұсынылуда. Реакция деңгейі стрессорлы жағдайлардың әсеріне байланысты ағзаны бастапқы күйі мен функциональды резервтеріне сай өзгеріп отырады.

Қазіргі психологиялық әдебиеттерге талдау жасағанда көптеген зерттеушілер психикалық жарақат пен денсаулықтың психологиялық аспектілерін осыған ұқсас терминдерді қолдана отырып қарастырған: “психикалық денсаулық” (Б.С.Братусь), “психологиялық денсаулық” (И.В.Дубровина), “тұлғалық денсаулық” (Л.М.Митина), “рухани денсаулық” (Ю.А.Кореляков), “жанның саулығы” (О.И.Даниленко), және т.б. Ал психоэмоциялық күйзелістер психикалық күрделі аурулар қатарына қосылмайды, психоэмоциялық күйзеліс жағдайдағы адамдардың танымдық-интеллектуалды дамуында ауытқулар мен кемістіктер болмайды.

Интегративті психологиялық көмек көрсету бағытының негізгі міндеттері балалық және жасөспірімдік кезеңдегі функционалды және органикалық факторлардың әсерінен тұлғалық, әлеуметтік және психологиялық бейімделуіндегі қиындықтарды қалыпқа келтіру. Психолог маманның негізгі мақсаты – балалар мен жасөспірімдерді мүмкіндіктеріне қарай оқыту мен дамуы арасындағы дисбалансты болдырмау және қалыпқа келтіру; білім алу кеңістігі мен кәсіптік жағдайына көмек көрсету; әлеуметтік бейімделуіне жағдай жасау.

Интегративті психологиялық көмек көрсету бағыты- бұл психологтың психикасы сау адамның іс -әрекетіндегі ақауларды түзету үшін

қолданылатын әдіс-тәсілдер жиынтығы; адам әрекетіндегі психикалық ақауларды түзетуге бағытталған және осы мақсатта психикалық әсер етуге бағытталған құралдар жүйесі. Коррекцияға органикалық негізсіз және ерте қалыптасып, болашақта өзгермейтін тұрақты қасиеттерді білдіретін кемшіліктер жатады.

Интегративті психологиялық көмек көрсету бағыты - психолог мамандығы қызметінің ең маңызды және жауапты бағыты. Ол адамның ішкі әлемі мінездемесіне ықпал жасайды. Сонымен қатар адамның іс-әрекеті мен танымдық процестердің күйзелісін және нақты жағдайдың жауабын шешеді. Ол психолог қызметіндегі психикалық дамудың ерекшеліктерін түзету, оның шығу себептерін зерттейді. Психикалық қиыншылық мәселелері бар адамдармен жүргізілетін коррекциялық жұмыс бағыты арнайы коррекциялық бағдарламаларды құрумен тығыз байланысты. Коррекциялық бағдарлама жұмыстың мақсаты мен міндетін нақты қалыптастыру мен анықтауға; стратегия мен тактикасын таңдауға; жұмыс формасын (индивидуалды, топтық немесе аралас) анықтауға; әдістері мен техникасын іріктеуге және т.б. бағытталған.

Коррекциялық бағдарламаның нәтижелілігі қатысушылардың эмоционалды қанағаттануы және ішкі жағымды сезімдері мен өзгерістерінің жағымды болуымен; мотивтердің қанағаттануы мен клиенттің мәселелерін шешу мен мақсатқа жетуімен сипатталады. Коррекциялық бағдарламаның әсерлілігі мазмұнының әртүрлілігі мен клиенттің белсенділігіне байланысты. Коррекциялық жұмыстар аяқталғаннан кейін де клиентпен қарым-қатынастың болғандығы тиімді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев Н. Қазақстан Республикасының Президенті «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» - атты жолдауы. // Ақиқат № 5, 2017. С.1-2.
2. Климов Е.А. Психология профессионализации. М., 2003. – 520 с.
3. Абдуллина Г.К. Психология ғылымының маңызы жайлы //Таптым-таптым! Эврика! №2, 2009. - 39-45 б.
4. Абдуллина Г.К. Болашақ психологтың кәсіби құзырлығы: Оқу құралы – Семей, 2014-96 б.
5. Козлов В.В. Работа с кризисной личностью: Методическое пособие – 2-е изд., доп. – М.: Психотерапия, 2012. – 336 с.
6. Нардонэ Дж., Вацлавик П. Искусство быстрых изменений: Краткосрочная стратегическая терапия: Пер. с ит. – М.: Изд –во Института психотерапии, 2009. – 192 с.

Абдуллина Гульнар Кабдышеитовна

Лауазымы: аға оқытушы, Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті

Пошталық мекен-жайы: 071410, Қазақстан Республикасы, Семей қ., Қостанай көш.75, 5 п.

Ұялы тел.: +7 747 870 31 35

Рухани жаңғырудағы психология ғылымының маңызы мен қажеттілігі

Абдуллина Гульнар Кабдышеитовна

Должность: старший преподаватель, Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет

Почтовый адрес: 071410, Республика Казахстан, г. Семей, Кустанайская 75, кв 5

Сот.тел.: +7 747 870 31 35

Необходимость и важность психологической науки в духовном обновлении

Abdullina Gulnar Kabdysheitolvna

Position: Senior lecturer, Kazakh Humanitarian Juridical Innovative University

Mailing address: 071410, Republic of Kazakhstan, Semey city, Kustanaiskaya st., 75, ap.5

Mob.phone.: +7 747 870 31 35

The necessity and importance of psychological science in spiritual renewal